

يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ وَ الْأَبْصَارِ يَا مُدَبِّرَ اللَّيْلِ وَ النَّهَارِ

يَا مُحَوِّلَ الْحَوَالِ وَ الْأَحْوَالِ حَوِّلْ خَالَنَا إِلَى أَحْسَنِ الْخَالِ

مقدمه

در معارف اسلامی آمده هر روزی که در آن گناه صورت نگیرد عید است؛ چنان که امام صادق (علیه السلام) می فرماید: «كُلُّ يَوْمٍ لَا يُعْصَى اللَّهُ فِيهِ فَهُوَ يَوْمٌ عِيدٌ» (1)

اما در طول سال چند عید وجود دارد که از آداب و ویژگی خاصی برخوردارند مهم ترین آنها اعیاد غدیر، فطر و قربان است، که آثار و برکات زیادی دارند روز ولادت پیامبر مکرم اسلام (صلی الله علیه وآله) و ائمه اطهار (علیهم السلام) نیز از اعیاد مهم اسلامی به شمار می آیند. عید نوروز که با تحویل سال و چرخیدن یک دور کامل زمین به گرد خورشید شروع می شود، از جمله اعیادی است که جنبه ملی داشته و تاریخ پیدایش آن قبل از اسلام است. این عید با آمدن اسلام و زدودن خرافات از چهره آن مورد موافقت و تأیید ضمنی اسلام قرار گرفت در روایات نیز آمده است که روزی برای حضرت علی (علیه السلام) هدیه نوروزی آوردند، فرمودند این چیست؟ گفتند: ای امیرالمؤمنین، امروز نوروز است. حضرت فرمودند: هر روز را برای ما نوروز قرار بدهید. (2)

امام صادق (علیه السلام) درباره این عید فرموده اند: ... و هیچ نوروزی نیست که ما در آن متوقع گشایش و فرجی نباشیم زیرا نوروز از روزهای ما و شیعیان ما است. (3)

مرحوم محمد حسین کاشف الغطاء در جواب این سؤال که اعتقاد شیعه و روش شما درباره روز اول سال نوروز چیست؟ چنین نوشتند: نوروز مقتضای جهان است در بشر و حیوان و جماد، بلکه در آسمان و زمین و هوا و فضا؛ و بر این اساس روایاتی از اهل بیت علیهم السلام درباره نوروز به ما رسیده که عید گرفتن را تأیید کرده اند و نیز به نماز، ذکر و عبادت سفارش نموده اند و... (4)

در این مقال بر آنیم تا درباره دعای تحویل سال به چهار نکته اشاره کنیم:

نکته اول: تعریف و حالات قلب

واژه قلب 132 مرتبه در قرآن آمده است و در دو معنی استعمال می شود: 1. عضوی که در سمت چپ بدن قرار گرفته و خون را تصفیه و به همه بدن پمپاژ می کند. 2. روح و نفس که هدایت کننده همه اعضاء و جوارح بدن است. قلبی که در دعای مذکور آمده از نوع دوم، است که دارای حالات مختلف بد و خوب می باشد:

حالات خوب قلب

1. قلب سلیم و پاک؛ علی (علیه السلام) می فرماید: «خداوند وقتی نسبت به بنده ای اراده خیر کند قلب سلیم روزی او می گرداند.» (5)
2. قلب مطمئن؛ قرآن می فرماید: «الَّذِينَ آمَنُوا وَ تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ» (6)، همانا با یاد خداوند دل ها آرام می گیرد.
3. قلب نورانی؛ از رسول خدا (صلی الله علیه وآله) در مورد شرح صدر سؤال شد که چیست؟ فرمود نوری است که خداوند در قلب مؤمن قرار می دهد و به وسیله آن سینه اش وسعت می یابد. (7)

حالات بد قلب

1. قساوت قلب؛ این حالت همراه با بی تفاوتی نسبت به احکام خداوند به وجود می آید، قرآن می فرماید: «وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً» (8)، دل هاشان را سخت گردانیدیم.
 2. کور شدن قلب؛ «شَرَّ الْعَمَى عَمَى الْقَلْبِ؛ بدترین کوری، کوری قلب است.»
 3. انحراف قلب؛ قرآن می فرماید: «فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ» (8)، باز چون از حق روی گردانیدند خدا هم دل های بی نورشان را از سعادت و اقبال بگردانید.
 4. مریض شدن قلب؛ قرآن می فرماید: «فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ» (9)، دل های آنها منافقین بیمار است. در چنین حالاتی باید گفت که قلب مرده است.
- عواملی برای به وجود آمدن حالات بد و منفی در قلب وجود دارد که به برخی از آنها اشاره می شود:
1. گناه؛ در مناجات می خوانیم «وَأَمَّا قَلْبِي عَظِيمُ جِنَايَتِي» (10) ای خدا گناهان بزرگ، دل مرا میرانده است در روایتی پیامبر اکرم اسلام (صلی الله علیه وآله) می فرماید: گناه بر روی گناه قلب انسان را می میراند. (11)
 2. دلبستگی به دنیا؛ حضرت علی (علیه السلام) می فرماید: «وَأَمَّا الدُّنْيَا فَلَبَّه» (12)، دنیا قلب او را میرانده

است.»

امام صادق (علیه السلام) نیز قلب سالم را قلبی می دانند که از دنیا دوستی سالم باشد. (13)

3. پرخوری؛ از پیامبر مکرم اسلام (صلی الله علیه وآله) نقل شده است که فرمودند: با خوردن آب و غذای فراوان دل را نمیرانید، چون دل مانند کشتزار است که اگر آب فراوان به آن داده شود می میرد. (14)

عواملی نیز برای به وجود آمدن حالات خوب در قلب وجود دارد، از جمله:

1. توبه از گناه؛ حضرت علی (علیه السلام) می فرمایند: توبه دلها را پاکیزه می کند و گناه را می شوید. (15)

2. انجام عبادت از قبیل نماز و روزه؛

3. یاد مرگ؛

4. قرآن خواندن؛

پیامبر مکرم اسلام صلی الله علیه وآله می فرمایند: قلب ها زنگار می بندند. مانند زنگ زدن آهنی که آب به آن برسد. گفته شد جلای این گونه قلب ها به چه وسیله ای ممکن است؟ فرمودند: زیاد یاد کردن مرگ و خواندن قرآن. (16)

5. یاد خدا؛ حضرت علی (علیه السلام) خطاب به فرزندشان فرمودند: تو را سفارش می کنم به این که قلب خود را با یاد خدا آباد کنی. (17)

6. شنیدن موعظه؛ حضرت علی (علیه السلام) می فرمایند: قلب خود را به وسیله موعظه زنده کن. (18)

7. کم خوردن؛ پیامبر اکرم اسلام صلی الله علیه وآله می فرمایند: هر که خوراکش کم باشد بدنش سالم و دلش پاک می گردد. (19)

8. هم نشینی با اهل معرفت؛ حضرت علی (علیه السلام) می فرمایند: دیدار اهل معرفت آبادانی قلب است. (20)

9. هم نشینی با عاقلان؛ حضرت علی (علیه السلام) در جای دیگری می فرمایند: آبادانی قلب ها در هم نشینی عاقلان است. (21)

نکته دوم: چرا باید هنگام تحویل سال دعا کنیم؟

از آنجا که با سپری شدن زمستان و ورود فصل بهار، طبیعت از حالت مردگی بیرون آمده و به سمت سرسبزی پیش می رود، ما هم از حالت مردگی بیرون بیاییم و از خدا بخواهیم که حال ما را بهترین حالات قرار بدهد.

نکته سوم: بهترین حال کدام است؟

صلاح و فساد انسان بستگی به قلب او دارد، اگر قلب و تمام وجود انسان متوجه خدا باشد، این بهترین حال

برای او است که در این صورت می گویند قلبش زنده است.

از جمله نشانه های آن این است:

1. رحم او زیاد بوده و به فکر دیگران است؛ لذا اگر مشکلی را از یک انسان مشاهده کرد، بی تفاوت از کنار آن نمی گذرد، بلکه در حد توان جهت رفع آن کوشش می کند.
2. اشک چشم او زیاد است؛ مثلاً با شنیدن مصایب اهل بیت علیهم السلام اشک او سرازیر می شود.
3. از شب اول قبر می ترسد؛ لذا تلاش می کند خود را آماده نماید.

نکته چهارم: وظیفه ما هنگام تحویل سال و آداب عید

در ایام عید وظایفی داریم که رعایت آنها سبب رشد و تعالی ما می شود که در اینجا به برخی از آن وظایف اشاره می کنیم:

1. خواندن نیایش تحویل سال؛ با نو شدن طبیعت، از صمیم دل این ندا را برآوریم که: «یا مقلب القلوب و الابصار یا مدبر اللیل و النهار یا محوّل الحول و الاحوال حوّل حالنا الی احسن الحال» «ای قلب کننده قلب ها و چشم ها؛ ای تدبیر کننده شب و روز ای متحول کننده حالات، حال ما را به بهترین حالات متحوّل کن.»
2. پوشیدن لباس تمیز؛ امام صادق (علیه السلام) فرمودند: هنگامی که نوروز آمد، غسل کن و پاکیزه ترین لباس های خود را بپوش و با خوش بوترین عطرها خود را معطر ساز. (22)
3. گشایش در زندگی خانواده؛ برخی سخنان اهل بیت علیهم السلام سرپرست خانواده را به سخاوت و گشایش در زندگی در ایام عید فرا خوانده تا خاطره ای شیرین و به یاد ماندنی برای اهل خانه به جای ماند و حالت جشن و شادی پیدا کند. روزی شهاب به امام صادق (علیه السلام) عرض کرد: حق زن بر شوهرش چیست؟ حضرت فرمودند: ... هر میوه ای که مردم از آن می خورند، باید به اهل خانه خود بخوراند و خوراکی را که مخصوص ایام عید است و در غیر ایام به آنها نمی رساند، در ایام عید برای آنان تهیه کند. (23)
4. روزه گرفتن و برپایی نماز؛ امام ششم (علیه السلام) فرمودند: چه خوب است که در این روز روزه دار باشیم. (24) دستور چهار رکعت نماز، سجده شکر و دعای مخصوص این روز هم مورد سفارش قرار گرفته است.
5. درس عبرت گرفتن؛ توجه کنیم که وارد بهار شده ایم و باید از این دگرگونی طبیعت درس عبرت بگیریم.
6. دید و بازدید؛ از دیگر آداب عید نوروز، دیدار برادران و خواهران مسلمان و آگاهی از شادی ها و اندوه های آنان است. معصوم (علیه السلام) در این باره می فرماید: این روز نوروز است که مردم در آن اجتماع دارند و همدیگر را ملاقات می کنند تا ... (25) دیدار با خانواده شهدا، جانبازان و آزادگان عزیز؛ و شادباش گفتن سال نو به آنها در این ایام، دارای اهمیت فوق العاده ای می باشد.
7. بررسی اعمال گذشته؛ بررسی کنیم که یک سال را چگونه سپری کردیم و محاسبه ای انجام دهیم که چه قدر گناه کرده ایم، آبروی چند نفر را بردیم و چقدر کار خیر انجام داده ایم؟ اگر اوصاف زشتی در ما هست، در رفع آنها بکوشیم و اگر کارهای خیری انجام داده ایم، کوشش کنیم که در آینده مداومت داشته باشد.
8. کینه ها را از دل برکنیم؛ با آمدن بهار، باغ دلمان را پر شکوفه کنیم و همراه با باران بهاری زنگار کینه های

- گذشته را از دل برکنیم و سعی کنیم این قدرت روحی را در برابر افرادی که با آنها دشمنی داریم، بیشتر کنیم و محبت آنها را در قلب خود ایجاد کنیم، اگر چه ممکن است آنها به ما بدی کرده باشند.
9. با کسانی که کدورت داریم آشتی کنیم؛ مؤمن باید سعی کند جلوی کدورت ها را بگیرد و این ایام فرصت خوبی برای زدودن کدورت هاست، لذا آشتی با آنها خدا را خشنود و پشت شیطان را به خاک مالیده و بنده خدا را خوشحال می کند.
10. رفتن به اماکن مطهره؛ رفتن به اماکن مطهره مثل حرم ملکوتی حضرت امام رضا (علیه السلام) از اهمیت والایی برخوردار است.
11. رسیدگی به فقرا؛ با کمک به فقرا، آنان را در شادی خودمان شریک نمائیم.
12. دوری از اسراف؛ از جمله اموری که توجه بدان لازم و ضروری می باشد، این است که در مهمانی دادن و پذیرایی، از اسراف جلوگیری کنیم و بدانیم کمال ما در ولخرجی و سفره های رنگین آن چنانی نیست.

پی نوشت ها :

1 مستدرک الوسائل , جلد 6 , صفحه 149.

2 نهج البلاغه، حکمت. 428

3 من لایحضره الفقیه، ج 3، ص. 191

4 بحارالانوار، ج. 14.

6 مجله فرهنگ جهاد، شماره 6، ص. 49.

7 غررالحکم.

8 سوره رعد، آیه. 28.

9 مجمع البیان، ج4، ص.363

10 سوره مائده، آیه. 13.

11 سوره صف، آیه. 5.

12 سوره بقره، آیه. 10.

13 مناجات خمسہ عشر.

14 مجموعه ورام، ج 7، ص. 118.

15 نهج البلاغه، خطبه. 85.

16 نور الثقلین، ج 4، ص. 58.

17 مستدرک الوسائل، ج. 3.

18 غرر الحکم.

19 کنز العمال، خبر. 42130.

20 نهج البلاغه، نامه. 31.

21 همان، نامه. 31.

22 مجموعه ورام، ج 2، ص 229.

23 غرر الحكم.

24 نهج البلاغه، نامه 31.

25 الميزان، ج 20، ص 144.

نشریه افق حوزه، 24 اسفند 1387 - شماره 222